

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS KALBOS PAGRINDU SKELBIME DĖL UAB „TRAKŲ AUTOBUSAI“ DIREKTORIAUS PAREIGŲ TYRIMO

2020-03-30 Nr. (20)SN-16)SP-25
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje 2020 m. sausio 30 d. gautas anoniminis skundas, kuriame nurodoma, kad 2020 m. sausio 24 d. Trakų rajono savivaldybės interneto tinklalapyje www.trakai.lt buvo paskelbtas darbo skelbimas dėl siūlomų UAB „Trakų autobusai“ (toliau – Bendrovė) direktoriaus (toliau – Direktorius) pareigų (toliau – Skelbimas). Vienas iš reikalavimų šioms pareigoms užimti – geras anglų kalbos mokėjimas. Skunde pažymima, kad reikalavimas mokėti būtent anglų kalbą susiaurina pretendentų, galinčių užimti šias pareigas, ratą. Be to, reikalavimuose nėra apibrėžtas anglų kalbos mokėjimo lygis pagal Europass kalbų pasą; apibūdinimas „geras“ nėra apibrėžimas.

Skunde nurodoma, kad Bendrovės paskelbtos atrankos į Direktorius pareigas sąlygos yra diskriminuojančios kalbos pagrindu.

2020 m. vasario 5 d. sprendimu Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė (toliau – lygių galimybių kontrolierė), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 24 str. 4 dalimi, nusprendė nagrinėti anoniminį skundą dėl galimos diskriminacijos kalbos pagrindu darbo santykių srityje.

Lygių galimybių kontrolierė, vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, 2020 m. vasario 7 d. raštu Nr. (20)SN-16)S-107 „Dėl informacijos pateikimo“ kreipėsi į Bendrovę, prašydama per 5 darbo dienas nuo reikalavimo gavimo dienos (kuo skubiau) pateikti paaiškinimą ir atsakyti į klausimus: kokioms funkcijoms atlikti Bendrovės direktoriui reikia mokėti anglų kalbą; kodėl nurodytas reikalavimas mokėti būtent anglų kalbą, o ne prancūzų arba vokiečių; ką reiškia „geras“ anglų kalbos mokėjimas; kokius dokumentus būtina pateikti, įrodant „gerą“ anglų kalbos mokėjimą.

Kartu prašyta pateikti kitą, reikšmingą informaciją, susijusią su anoniminiame skunde išdėstytomis aplinkybėmis.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2020 m. vasario 21 d. Bendrovė pateikė „Atsakymą į paklausimą“ Nr. 80 (toliau – Atsakymas), kuriame nurodė, kad būtent anglų kalba yra visuotinai pripažinta pasaulinė verslo kalba. Bendrovės vadovas siekdamas efektyvios įmonės veiklos, orientuotos į klientų, akcininko, darbuotojų, partnerių ir kitų asmenų interesus ir poreikius, turi analizuoti gerąją užsienio valstybių praktiką, t. y., kaip viešojo transporto paslaugos organizuojamos kituose panašaus dydžio pasaulio miestuose ir regionuose, ir taikyti ją Bendrovės veikloje.

Bendrovės direktoriaus viena iš pagrindinių funkcijų – organizuoti dalyvavimą įvairiuose projektuose, siekiant Europos Sąjungos ar atskirų valstybių fondų paramos, ieškoti galimų partnerių. Dažniausiai projektų medžiaga pateikiama anglų, o ne kita užsienio kalba. Dar viena iš Direktoriaus pareigoms priskirtinų funkcijų – didinti Bendrovės pajamas iš užsakomųjų autobusų reisų.

Įvertinant tai, kad Trakų miestas ir rajonas yra turistams patrauklus regionas, anglų kalba bus reikalinga derinant užsakymus su potencialiais užsienio grupių vežėjais. Atsakyme teigiama, kad per artimiausius keletą metų Bendrovė turės atnaujinti savo autobusų parką, įgydama naujų transporto priemonių. Siekiant įsigyti įmonės poreikius atitinkantį transportą, reikės išanalizuoti tarptautinę pasiūlą, organizuoti viešuosius pirkimus ir, jei teikėjai bus iš užsienio valstybių, palaikyti su jais nuolatinę ryšį. Direktorius nemokėdamas tarptautinės verslo kalbos, t. y. anglų kalbos, turės ribotas galimybes siekti geriausių rezultatų.

Atsakyme pažymima, kad šiuo metų Bendrovėje trūksta anglų kalbą mokančių specialistų, kas riboja Bendrovės galimybes plėsti savo funkcijas.

„Geras“ anglų kalbos mokėjimas yra apibrėžiamas pagal visuotinai priimtus protingumo principus: kokybiškai bendrauti, skaityti ir rašyti anglų kalba. Atrankos metu kandidato bus prašoma pristatyti savo parengtą Bendrovės veiklos viziją anglų kalba.

2020 m. kovo 2 d. Tarnybos atstovas kreipėsi į Bendrovę, prašydamas pateikti įrodymus, patvirtinančius Bendrovės dalyvavimą tarptautiniuose projektuose, bei pateikti Bendrovės Direktoriaus pareigybės aprašymą.

2020 m. kovo 4 d. Bendrovė pateikė papildomus paaiškinimus „Atsakymas į papildomą paklausimą“ Nr. 119, kuriame nurodė, kad šiuo metu Bendrovė neturi jokių sutarčių arba kitų dokumentų anglų ar kita užsienio kalba. Ankstesnė Bendrovės vadovybė nemokėjo anglų kalbos, kas galimai įtakoją sudėtingą Bendrovės finansinę situaciją. Kitos Trakų rajono savivaldybės įmonės sėkmingai įgyvendina INTERREG projektus. UAB „Trakų vandenys“, naudodamasi Europos Sąjungos projekto lėšomis, įsigijo naują techniką.

Naujai suformuota Bendrovės valdyba, pradėjusi darbą 2019 m. gruodžio mėn., kels Bendrovės vadovui naujus tikslus, pvz.: dalyvauti tarptautiniuose projektuose, siekiant Europos Sąjungos paramos, ieškoti galimų partnerių naujiems projektams. Bendrovės vadovas privalo analizuoti užsienio praktiką, ieškoti galimybių didinti pajamas iš sutarčių su turistų iš užsienio vežėjais. Šioms funkcijoms atlikti, būtina mokėti anglų kalbą.

2020 m. kovo 18 d. Tarnybos atstovas susisiekė telefonu su Bendrovės direktoriaus pavaduotoju, kuris paaiškino, kad anglų kalba būtina dėl aktyvaus Bendrovės veiklos plėtojimo. Teikiant paraiškas ES paramai gauti, būtina mokėti anglų kalbą paraiškos pildymo ir ataskaitos teikimo tikslais. Bendrovės valdymo struktūra yra labai maža, todėl klientų paiešką, bendradarbiavimo vystymą, naujų tarptautinių krypčių paieškas atlieka būtent Direktorius.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar Skelbime nurodytas specialusis reikalavimas – geras anglų kalbos mokėjimas – neprieštarauja Lygių galimybių įstatymo 11 str., reglamentuojančiam, kad skelbimuose priimti į darbą, valstybės tarnybą arba mokytis draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, išskyrus šio įstatymo 2 straipsnio 9 dalies 4 ir 7 punktuose nustatytus atvejus.

Pažymėtina, jog tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija, pačia bendriausia šio žodžio prasme, reiškia teisių sumažinimą arba atėmimą tam tikrai kategorijai asmenų dėl kokių nors požymių. Diskriminacijos sąvoka paprastai siejama su lygių galimybių, lygiateisiškumo pažeidimu, o nediskriminavimas – su asmenų lygaus traktavimo, lygių galimybių realizavimo kategorijomis. Konstitucinė diskriminacijos samprata atskleidžiama pasiremiant Lietuvos Respublikos

Konstitucijos 29 str. turiniu, kuriame numatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, ir nurodoma, jog žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas pažeidžiamas, kai tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, yra kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisintinas. Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius.

Pagal Lygių galimybių įstatymą tiesioginė diskriminacija – elgsys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui.

Tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą, yra lyginami keli žmonės, kurie skiriasi savo tapatybės požymiais, kitais požymiais, ir vertinama, ar tokiose pačiose, ar panašiose aplinkybėse jie traktuojami vienodai. Vertinant diskriminaciją kalbos pagrindu, nustatoma, ar asmuo nemokėdamas tam tikros kalbos, atsiduria mažiau palankioje padėtyje nei kitas asmuo, mokantis šią kalbą.

Skelbime dėl Direktorius pareigų nurodytas reikalavimas – mokėti anglų, o ne kitą Europos Sąjungos oficialią užsienio kalbą, – suponuoja teiginį, kad prioritetas bus teikiamas asmeniui, mokančiam būtent anglų kalbą, kitaip tariant, pretendentas, nemokantis anglų kalbos, tačiau gerai įvaldęs kitą Europos Sąjungos dažniausiai vartojamą oficialią kalbą, tokią kaip vokiečių arba prancūzų, ir atitinkantis kitus specialiuosius reikalavimus, negalės pretenduoti į Direktorius pareigas. Nagrinėjamu atveju, tiriant diskriminaciją kalbos pagrindu, svarbu nustatyti, ar reikalavimas mokėti anglų kalbą yra pagrįstas.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 4 str., teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.

Kitaip tariant, pareiškėjui pakanka nurodyti *prima facie* aplinkybes, t. y. faktus, kurie pagal įstatymų nuostatas laikytini diskriminuojamu elgesiu. Šiuo atveju skunde nurodytos aplinkybės laikytinos pakankamu pagrindu konstatuoti, jog pareiga pateikti *prima facie* aplinkybes yra įvykdyta.

Europos Sąjungos Tarybos Direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, preambulėje nurodyta, kad taisyklės dėl įrodinėjimo pareigos turi būti koreguojamos, kai susiduriama su *prima facie* diskriminacijos byla, o siekiant veiksmingai įgyvendinti vienodo požiūrio principą, įrodinėjimo pareiga turi būti gražinama atsakovui, kai pateikiami tokios diskriminacijos įrodymai.

Diskriminacijos bylos paprastai susideda iš dviejų etapų: 1) pirmoje stadijoje ieškovas yra įpareigotas pateikti *prima facie* aplinkybes, vien kuriomis vadovaujantis, neatsižvelgiant į kitos šalies poziciją, būtų galima teigti (daryti prielaidą), kad diskriminaciniai veiksmai ieškovo atžvilgiu buvo atlikti; šioje stadijoje nėra vertinamas *prima facie* aplinkybių tikrumas ar galimas paneigimas. Jei ieškovas išpildo šią savo pareigą, teismas pripažįsta, kad *prima facie* aplinkybės yra pateiktos, ir įrodinėjimo našta yra perkeliama atsakovui. 2) antroje stadijoje atsakovas yra įpareigotas įvykdyti įrodinėjimo našta, t. y. turi pateikti įrodymus, kad ieškovas iš viso nebuvo diskriminuojamas ir lygių galimybių principas nebuvo pažeistas, arba, jei byla yra dėl netiesioginės diskriminacijos, turi pateikti objektyvias aplinkybes, kurios yra būtinos ir proporcingos siekiamam teisėtam tikslui, kurios pateisina diskriminacinį poveikį¹.

Kartu su skundu pateiktas Skelbimo nuorašas, kuriame nurodytas specialusis reikalavimas Direktorius pareigoms užimti – gerai mokėti anglų kalbą. Skunde pažymima, kad minėtas reikalavimas riboja asmenų, mokančių vokiečių arba prancūzų kalbas, bet nemokančių anglų kalbos, teisę pretenduoti į Direktorius pareigas.

Tarnyba kreipėsi į Bendrovę, prašydama pagrįsti Skelbime nurodytą reikalavimą – gerai mokėti anglų kalbą; papildomu paklausimu prašė pateikti įrodymus, pagrindžiančius Atsakyme pateiktus teiginius.

Bendrovė nurodė, kad viena iš pagrindinių Direktorius funkcijų – organizuoti dalyvavimą įvairiuose projektuose, siekiant Europos Sąjungos arba atskirų valstybių fondų paramos, ieškoti galimų partnerių. Dažniausiai projektų medžiaga pateikiama anglų, o ne kita užsienio kalba. Dar viena iš Direktorius pareigoms priskirtinų funkcijų – didinti Bendrovės pajamas iš užsakomųjų autobusų reisų. Susikalbėti bei užmegzti ryšius įmanoma tik anglų kalba, nes tai populiariausia tarptautinė versle naudojama kalba.

¹ Kauno apygardos teismo 2010 m. kovo 29 nutartis, civilinėje byloje Nr. 2-1105-527/2010.

Analizuojant Direktorius pareiginių nuostatų (toliau – Nuostatai), patvirtintų 2016 m. lapkričio 15 d. Valdybos posėdyje protokolu Nr. 4, skyrių „Funkcijos ir pareigos“, pažymėtina, kad šalia pareigų ir funkcijų, kurias privalo atlikti Direktorius, kaip administracijos vadovas (kiek tai susiję su darbuotojų darbo organizavimu), yra funkcijos, kurių aprašymu pagrindžiami Atsakyme pateikti teiginiai dėl Direktorius, kaip darbuotojo, organizuojančio vidaus veiklą, nukreiptą į Bendrovės galimybes plėsti bendradarbiavimą, gerinant pelningumą. Nuostatų 2.11 p. nurodyta, kad Bendrovės Direktorius privalo – teikti pasiūlymus svarstant bei sudarant Bendrovės perspektyvinius planus dėl Bendrovės naujų paslaugų teikimo ar paslaugų sferos plėtimo; 2.13 p. – domėtis Bendrovės siūlomų paslaugų realizavimu, dalyvauti parodose ir mugėse.

2020 m. kovo 18 d. telefoninio pokalbio su Bendrovės direktoriaus pavaduotojo metu buvo išsiaiškinta, kad Bendrovės bendradarbiavimą su užsienio partneriais užtikrina tik Direktorius. Bendrovės valdymo struktūra yra labai maža, todėl užsienio politiką vykdo taip pat Direktorius. Jam nemokant anglų kalbos, bet mokant kitą užsienio kalbą Bendrovei būtų sudarytos kliūtys dalyvauti Europos Sąjungos paramos teikimo projektinėje bei kitoje tarptautinėje veikloje.

Tarnyba, vadovaudamasi Atsakyme pateiktais argumentais, kad Bendrovė ketina dalyvauti teikiant paraiškas Europos Sąjungos paramai gauti, pildant paraišką interneto tinklapyje www.esbendradarbiavimas.lt, atliko patikrinimą ir nustatė, kad minėtame tinklalapyje pateikta informacija trimis kalbomis: lietuvių, lenkų ir anglų, tačiau paraiška, ataskaita ir kiti einamieji dokumentai paramai gauti pildomi būtent anglų kalba.

Bendrovė yra akcinio kapitalo veikianti įmonė, todėl jos veikla nukreipta į rezultatus (pelną). Akivaizdu, jog siekiant teigiamų Bendrovės veiklos rezultatų, būtina užtikrinti efektyvų Bendrovės resursų naudojimą. Atsižvelgiant į tai, kad Direktorius pagal Nuostatus atlieka funkcijas, ne tik susijusias su Bendrovės veiklos organizavimu, bet ir yra tiesiogiai atsakingas už Bendrovės veiklos plėtrą, Bendrovei teikiant paslaugas ne tik valstybės viduje, bet ir užsienyje, bei į Bendrovės veiklos srities specifiką, teigtina, kad Skelbimo reikalavimas – gerai mokėti anglų kalbą – yra pagrįstas objektyviomis aplinkybėmis.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 17 straipsnio nuostatas, Lygių galimybių kontrolierius atlieka nepriklausomus tyrimus, susijusius su diskriminacijos atvejais, ir nepriklausomas diskriminacijos padėties apžvalgas, skelbia nepriklausomas ataskaitas, teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų, vykdo prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą.

Skunde pažymima, kad Skelbimo reikalavimuose nėra apibrėžtas anglų kalbos žinojimo lygis pagal Europass kalbų pasą. Apibūdinimas „geras“ nėra apibrėžimas. Sutiktina su šiuo argumentu ir siūlytina Bendrovės valdybai sukonkretinti reikalavimą Direktoriui mokėti anglų kalbą (pagal *Europass* reikalavimus) (nustatant kalbos mokėjimo lygį).

Taip pat siūlytina papildyti Bendrovės Direktoriaus pareigybės aprašymą, nurodant konkrečias Bendrovės Direktoriaus funkcijas, kurių atlikimui būtinas anglų kalbos mokėjimas. Remiantis tuo, kas išdėstyta, konstatuotina, kad Skelbime išdėstytas reikalavimas – gerai mokėti anglų kalbą – neprieštarauja Lygių galimybių įstatymo 11 straipsnio nuostatoms.

Vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 17 str., 29 str. 2 d. 5 p.,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Pripažinti anoniminį skundą nepagrįstu, nepasitvirtinus jame nurodytam pažeidimui.
2. Su sprendimu supažindinti Bendrovės valdybą.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) arba apygardos administraciniam teismui.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė